

ภาพกัมพูชาในสารคดีท่องเที่ยวของสังภูมิ ละออ : บทบาทของ
สารคดีท่องเที่ยวเกี่ยวกับการสื่อสารภาพลักษณ์ของประเทศเพื่อนบ้าน¹
Images of Cambodia in Saijaphoum La-or's Travelogues:
Role of Thai Travelogue as the Medium in Communicating
Image of Neighboring Countries¹

Phirun But^{2*}

นันท์วัลย์ สุนทรภาระสถิตย์³ (Nandawan Sunthornparasathit)³

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการนำเสนอภาพกัมพูชาในสารคดีท่องเที่ยวของสังภูมิ ละออ ซึ่งเขียนขึ้นในช่วงปี 2544 – 2553 อันเป็นช่วงเวลาที่ไทยกำลังประสบปัญหาความสัมพันธ์ทางการทูตกับกัมพูชา กลุ่มข้อมูลประกอบด้วยสารคดีท่องเที่ยวจำนวน 4 เล่ม ได้แก่ เดี่ยวเขมร (2544) สองเขมรตระเวนกัมพูเจีย (2546) ฝ่าเขมรเห็นไข่งอน (2548) และจุมเรียบซัวร์ บัดดีอมบอง (สวัสดีพระตะบอง) (2553) โดยการใช้แนวคิดภาพแทน ผลการศึกษาพบว่า สารคดีท่องเที่ยวกัมพูชาของสังภูมิ ละออ ได้นำเสนอภาพกัมพูชาในด้านบวก คือ การเป็นเมืองประวัติศาสตร์

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง ภาพ “กัมพูชา” ในสารคดีท่องเที่ยวของสังภูมิ ละออ หลักสูตรอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยศิลปากร

² นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร นครปฐม 73000, อีเมล : botphirun@gmail.com

³ อาจารย์ ดร., ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร นครปฐม 73000, อีเมล : sunthonpara_n@su.ac.th

¹ This article is a part of a thesis titled: Images of Cambodia In Saijaphoum La-or's Travelogues , Master of Arts Program in Thai, Silpakorn University.

² Graduate Student, Master of Thai, Faculty of Art, Silpakorn University, Nakhon Pathom, 73000, Thailand, E-mail : botphirun@gmail.com

³ Lecture, Dr., Department of Thai, Faculty of Art, Silpakorn University, Nakhon Pathom, 73000, Thailand, E-mail : sunthonpara_n@su.ac.th

*Corresponding author : E-mail address : botphirun@gmail.com

Received: October 21,2024 Revised: November 18,2024 Accepted: November 20,2024

ที่มีอารยธรรมเก่าแก่ ตลอดจนเป็นดินแดนที่ผู้คนมีวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ใกล้เคียงกับคนไทย ซึ่งเน้นย้ำให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนในสองดินแดนที่มีต่อกันมายาวนานและต่อเนื่อง แม้ในสารคดีจะปรากฏการนำเสนอภาพประวัติศาสตร์บาดแผลของกัมพูชาในยุคเขมรแดง แต่ก็แสดงออกถึงความเห็นใจและชื่นชมความเข้มแข็งของผู้คนชาวกัมพูชาที่ต้องต่อสู้ดิ้นรนกับบาดแผลหลังสงครามภายในของประเทศ จึงกล่าวได้ว่าสารคดีที่ท่องเที่ยวกัมพูชาของสัจภูมิ ละออ มีส่วนสำคัญในการสร้างภาพและสื่อสารทัศนคติที่ดีประเทศกัมพูชาให้แก่ผู้อ่านชาวไทยในช่วงที่ทั้งสองประเทศประสบปัญหาความสัมพันธ์ทางการทูต

คำสำคัญ : สารคดีท่องเที่ยว, ภาพกัมพูชา, ประเทศไทย, สัจภูมิ ละออ

Abstract

The purpose of this research article is to examine the images of Cambodia in travelogues by Sajjaphoum La-or, written between 2001 and 2010, a period when Thailand faced challenges in its diplomatic relations with Cambodia. The dataset consists of four travelogues: *Deiw Khmer* (2001), *Song Khmer: Trawen Kamphuchea* (2003), *Pha Khmer Hen Saigon* (2005), and *Jum Reab Suor: Battambang* (Hello, Battambang) (2010). These works are analyzed through the lens of representation approach. The findings reveal that Sajjaphoum La-or's travelogues depict Cambodia in a positive light, portraying it as a historical city with an ancient civilization. Additionally, Cambodia is presented as a land where people share a lifestyle and way of life similar to that of the Thai people, underscoring the long-standing and enduring relationship between the populations of the two nations. Although the documentary includes the painful history of Cambodia during the Khmer Rouge era, it also conveys empathy and admiration for the resilience of the Cambodian people as they grapple with the aftermath of the war. It can be concluded that Sajjaphoum La-or's travelogues on Cambodia played a significant role in shaping a positive

image of Cambodia and fostering a constructive attitude among Thai readers during a period of strained diplomatic relations between the two countries.

Keywords : Travelogues, Images of Cambodia, Thailand, Sajjaphoum La-or

บทนำ

สารคดีท่องเที่ยวคือ การจำลองประสบการณ์การเดินทางของผู้เขียน ทำให้ผู้อ่านได้รู้จักสถานที่วิถีชีวิตของผู้คนในสังคมใดสังคมหนึ่ง พร้อมทั้งนำเสนอความรู้ที่เป็นข้อเท็จจริงและให้ความเพลิดเพลินตามลักษณะของงานเขียนประเภทสารคดี การรับประสบการณ์รองหรือการจำลองประสบการณ์ที่ได้จากการอ่านสารคดีท่องเที่ยวนั้นล้วนผ่านการเลือก คัด จัด สรรของผู้เขียนแล้ว โดยเล่าผ่านมุมมองหรือสายตาของผู้เขียนสารคดีที่เดินทางไปท่องเที่ยวตามที่ต่าง ๆ จึงกล่าวได้ว่าความจริงที่ปรากฏในสารคดีท่องเที่ยวเป็นความจริงที่ได้รับการประกอบสร้างขึ้นอย่างจำกัด ไม่อาจใช้ความจริงที่ทับท้นกับโลกความเป็นจริงได้อย่างสนิทเนียน

กัมพูชาเป็นจุดหมายหนึ่งของการเดินทางท่องเที่ยวของนักเขียนสารคดีชาวไทยหลายคน เนื่องจากไทยกับกัมพูชามีพรมแดนติดกันและมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน นอกจากนี้กัมพูชายังมีโบราณสถานซึ่งเป็น 1 ใน 7 สิ่งมหัศจรรย์ของโลก คือ นครวัด ที่ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกทางวัฒนธรรมจากองค์การยูเนสโก (UNESCO) ในปี 2535 จึงทำให้ผู้คนสนใจเดินทางไปท่องเที่ยวที่ประเทศกัมพูชาเป็นจำนวนมาก สัจภูมิ ละออ เป็นหนึ่งในนักเขียนที่สนใจเรื่องราวของกัมพูชาและได้เดินทางไปท่องเที่ยว รวมถึงเขียนสารคดีท่องเที่ยวที่เกี่ยวกับประเทศกัมพูชาเป็นจำนวนถึงสี่เล่ม ได้แก่ เดียวเขมร (2544) สองเขมรตระเวนกัมพูเจีย (2546) ฝ่าเขมรเห็นไข่มุก (2548) และจุมเรียบข้าว บัดดีอมบอง (สวัสดิ์พระตะบอง) (2553)

ความน่าสนใจของสารคดีท่องเที่ยวกัมพูชาของสัจภูมิ ละออ อยู่ในช่วงเวลาที่ยาวนานคือตั้งแต่ปี 2544 จนถึง 2553 เป็นช่วงเวลาที่ยาวนานที่ไทยและกัมพูชาประสบปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศอย่างรุนแรง โดยเหตุการณ์เกิดขึ้นในปี 2546 เนื่องจากมีการเผยแพร่บทสัมภาษณ์ที่ถูกกล่าวอ้างว่าเป็นของนักแสดงหญิง

ชื่อดังของไทย ข้อความดังกล่าวแสดงถึงการเหยียดหยามประเทศกัมพูชาอย่างมาก โดยเฉพาะประเด็นที่กล่าวทวงคืนนครวัดว่าเป็นของประเทศไทย จึงสร้างความโกรธแค้นให้แก่ประชาชนชาวกัมพูชาอย่างที่สุด อีกทั้งรัฐบาลกัมพูชาในขณะนั้นไม่สามารถควบคุมความวุ่นวายของฝูงชนได้ จึงเกิดเหตุจลาจลเผาสถานทูตไทย ณ กรุงพนมเปญ จนกองทัพไทยต้องเข้าช่วยเหลือคนไทยภายใต้ “ปฏิบัติการโปเชนตง” และลดระดับความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างไทยและกัมพูชาลง (กฤตภาค ศักดิษฐานนท์, 2566)

สัจภูมิ ละออเป็นทั้งนักเขียนสารคดีมืออาชีพและยังเป็นนักวิชาการที่สนใจด้านเขมรศึกษาอย่างมาก เขาสำเร็จการศึกษาระดับมหาบัณฑิตและดุษฎีบัณฑิต สาขาภาษาไทยและภาษาตะวันออก จากคณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร โดยค้นคว้าวิจัยเรื่อง จารึกสดก๊กอภิมเชิงวรรณกรรม(2549) และภาพสะท้อนทางสังคมและกลวิธีการนำเสนอในเรื่องเล่าผีเขมร (2564) นอกจากนี้ในปี 2548 เขายังได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ในเวลานั้น เพื่อให้ศึกษาเส้นทาง ตลอดจนวิถีชีวิต วัฒนธรรม การศึกษา การเมือง การปกครอง และการท่องเที่ยวของประเทศกัมพูชา เพื่อสร้างเป็นงานสารคดีท่องเที่ยวเรื่อง ผ่าเขมรเห็นไข่มุก ซึ่งเป็นหนทางหนึ่งนำไปสู่การสร้างสัมพันธภาพอันดีระหว่างสองประเทศ (สัจภูมิ ละออ, 2548: 11-12) ความรู้และความสามารถด้านภาษา และวรรณกรรมเขมรของสัจภูมิได้รับการยอมรับอย่างเป็นที่ประจักษ์โดยเขาได้เป็นส่วนหนึ่งในการจัดทำหนังสือ ร้อยมาลัย ร้อยใจ ไร่พรมแดน (2548) ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างไทย-กัมพูชา ผ่านวรรณกรรม ด้วยเหตุนี้ สารคดีท่องเที่ยวกัมพูชาของ สัจภูมิ ละออ จึงน่าสนใจที่จะนำมาศึกษาในแง่ของการถ่ายทอดภาพกัมพูชาสู่สายตาของนักอ่านชาวไทย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาภาพของกัมพูชาที่ปรากฏในสารคดีท่องเที่ยวกัมพูชาของ สัจภูมิ ละออ

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสารคดีท่องเที่ยวมีจำนวนมาก เช่น การศึกษาสารคดีท่องเที่ยวในเชิงพัฒนาการของดวงเนตร์ มีแย้ม (2544) เรื่อง การศึกษาพัฒนาการของการเขียนสารคดีท่องเที่ยวต่างประเทศ ตั้งแต่พุทธศักราช 2475 ถึงพุทธศักราช 2540 ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าในช่วงแรก คือ พ.ศ. 2475 – 2500 การเขียนสารคดีท่องเที่ยวเป็นไปเพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับประเทศต่าง ๆ ในช่วงที่สอง คือ พ.ศ. 2501 – 2519 เป็นการเขียนเพื่อแนะนำวิธีการเดินทางท่องเที่ยว และช่วงที่สาม คือ พ.ศ. 2520 – 2540 เป็นการเขียนสารคดีท่องเที่ยวเพื่อตอบสนองความนิยมของผู้อ่านสารคดีท่องเที่ยวซึ่งมีจำนวนมากขึ้น การศึกษาสารคดีท่องเที่ยวอีกแนวทางหนึ่งที่มีผู้สนใจศึกษา คือ การศึกษาสารคดีท่องเที่ยวเฉพาะของนักเขียนท่านใดท่านหนึ่ง ซึ่งจะให้ความสำคัญกับการศึกษาเนื้อหาประกอบกับกลวิธีทางภาษา เช่น งานวิจัยเรื่อง พระนิพนธ์ประเภทสารคดีท่องเที่ยวของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ของวรรณศิริ ตั้งพงศัตติ (2544) การวิเคราะห์สารคดีท่องเที่ยว สาธารณรัฐประชาชนจีน พระราชนิพนธ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ของเกศราพร มากจันทร์ (2548) เนื้อหาและกลวิธีทางภาษาในงานเขียนสารคดีท่องเที่ยวของ “นิวกลม” ของกันญรัตน์ ผ่องสุข (2553) กลวิธีการสร้างอารมณ์ขันในสารคดีท่องเที่ยวของวิชัย มาตกุล ของชนิกานต์ กุ้เกียรติ (2567) เป็นต้น

นอกจากการศึกษาสารคดีท่องเที่ยวที่ใช้กลุ่มข้อมูลเป็นตัวแทนสารคดีภาษาไทยแล้วยังพบการศึกษาสารคดีท่องเที่ยวในหนังสือสำหรับท่องเที่ยวด้วยตนเองที่เป็นที่รู้จักกันคือ Lonely Planet งานที่น่าสนใจ คือ ความเป็นไทยในสำเนียงเอ็กโซติก : การศึกษาภาพแทนประเทศไทยในหนังสือ Lonely Planet เชิงวาทกรรมของนัทรนัย ประสานนาม (2554) งานวิจัยชิ้นนี้มุ่งศึกษาการประกอบสร้างความเป็นไทยในหนังสือ Lonely Planet (2009) ผ่านมุมมองของวาทกรรมโดยผสมผสานแนวคิด บวรพัตินิยม ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า ความเป็นไทยหรือประเทศไทยถูกสร้างขึ้นโดยความเป็นอื่นผ่านมายาคติของนักเดินทางชาวตะวันตก ซึ่งประกอบสร้างขึ้นจากวาทกรรมดั้งเดิมของชาวตะวันตกที่มีต่อชาวตะวันออก ทั้งในด้านการไร้เสถียรภาพทางการเมือง การขาดเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น และความน่าพิศวง งานชิ้นนี้แสดงให้เห็นถึงทัศนะของชาวตะวันตกที่มองสังคมตะวันออก ซึ่งสอดคล้องกับ

งานของ Tegelberg (2010) เรื่อง Hidden sights Tourism, representation and Lonely Planet Cambodia งานชิ้นนี้แสดงให้เห็นว่า Lonely Planet Cambodia มีแนวโน้มที่จะผลิตข่าวทกรมที่เป็นปัญหาจากอคติอคติของกัมพูชา เรื่องเล่าเกี่ยวกับกัมพูชาที่ปรากฏใน Lonely Planet Cambodia แสดงถึงการไร้เสียงของคนท้องถิ่นที่เคยตกเป็นอาณานิคม ประเด็นนี้สัมพันธ์ในเชิงย้อนแย้งกับเจตนารมณ์ของ Lonely Planet Cambodia ที่มุ่งส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงคุณภาพที่รับผิดชอบต่อสังคม นอกจากนี้การแนะนำการท่องเที่ยวใน Lonely Planet Cambodia ยังมุ่งไปที่กลุ่มเป้าหมายคือนักท่องเที่ยวชาวตะวันตก ซึ่งสอดคล้องกับประวัติศาสตร์การเป็นอาณานิคมของกัมพูชา

จากที่กล่าวมาจะเห็นว่าการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับสารคดีท่องเที่ยวที่มีมาก่อนได้สร้างมโนทัศน์เกี่ยวกับสารคดีท่องเที่ยวว่า เป็นงานเขียนที่ให้ข้อมูล ความรู้เกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยวในต่างประเทศผ่านกลวิธีการนำเสนออย่างมีศิลปะของผู้เขียน อย่างไรก็ตามทัศนคติหรือสายตาของผู้เขียนมีบทบาทชัดเจนขึ้นเมื่อเป็นการศึกษาสารคดีท่องเที่ยวของนักเดินทางชาวตะวันตกมาอยู่ตะวันออก การผลิตซ้ำภาพจำของชาวตะวันออกที่เป็นรองยังคงปรากฏให้เห็น ไม่ว่าประเทศนั้นจะเคยหรือไม่เคยเป็นอาณานิคมของตะวันตกก็ตาม ด้วยมุมมองนี้จึงทำให้สารคดีท่องเที่ยวของสังคมไทย น่าสนใจมากยิ่งขึ้น กล่าวคือ ด้วยสายตาของคนตะวันออกที่มองและนำเสนอภาพตะวันออกด้วยตนเอง ภาพกัมพูชาที่ปรากฏในงานของสังคมไทยจึงน่าจะมีมิติที่แตกต่างออกไปจากที่ปรากฏใน Lonely Planet Cambodia อีกทั้งด้วยช่วงเวลาของการสร้างงานซึ่งเป็นยุคหลังจากที่สารคดีท่องเที่ยวได้รับการเขียนขึ้นเพื่อตอบสนองความนิยมของผู้อ่านอย่างแพร่หลายแล้ว สารคดีท่องเที่ยวกัมพูชาของสังคมไทยจึงน่าจะมีส่วนสำคัญในการให้ภาพกัมพูชาต่อนักอ่านชาวไทย

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้การวิเคราะห์ตัวบท (Textual analysis) เป็นสำคัญ อีกทั้งยังประยุกต์ใช้แนวคิดการประกอบสร้างภาพแทนและแนวทางการอ่านสารคดี โดยมีขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1. คัดเลือกกลุ่มข้อมูลวิจัยโดยเลือกศึกษาเฉพาะสารคดีที่ท่องเที่ยวกัมพูชาของสัจภูมิ ละออ ซึ่งประกอบด้วย ผลงาน 4 เล่ม ได้แก่ เดียวเขมร (2544) สองเขมร ตระเวนกัมพูเจีย (2546) ผ่าเขมรเห็นไข่ง่อน (2548) และจุ่มเรียบซัวร์บัดตีอุมบอง (สวัสดีพระตะบอง) (2553) สารคดีท่องเที่ยวทั้งสี่เล่มมีลักษณะร่วมกันตรงที่เป็นการเดินทางท่องเที่ยวด้วยตนเองของผู้เขียน
2. ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แนวทางการอ่านสารคดีและแนวความคิดการประกอบสร้างภาพแทนในวรรณกรรม เพื่อใช้เป็นกรอบในการวิเคราะห์ รวมถึงศึกษาข้อมูลประวัติศาสตร์ของกัมพูชา ข้อมูลเชิงวิชาการและข้อมูลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับประเทศกัมพูชาเพื่อทำความเข้าใจประเทศกัมพูชา
3. วิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยและนำเสนอในรูปแบบบทความวิจัย

ผลการศึกษา

1. ภูมิหลังภาพกัมพูชาในสายตาของตนเอง

การศึกษานำเสนอภาพของกัมพูชาผ่านประวัติศาสตร์และแบบเรียนตลอดจนเอกสารการท่องเที่ยวที่เป็นทางการ จะช่วยให้เห็นสายตาของกัมพูชาที่มองตนเองและสื่อสารกับคนในประเทศและโลกภายนอก ซึ่งจะช่วยขบขันให้เห็นความสำคัญของภาพกัมพูชาที่สัจภูมิสร้างขึ้นผ่านสารคดีท่องเที่ยว

1.1 ความรุ่งเรืองด้านอารยธรรมของกัมพูชากับการสื่อสารสู่เยาวชนเขมร

กัมพูชามีชื่ออย่างเป็นทางการว่า “ราชอาณาจักรกัมพูชา” มีพื้นที่ 181,035 ตารางกิโลเมตร เมืองหลวงคือ ราชธานีพนมเปญ กัมพูชามีพรมแดนทิศเหนือติดกับประเทศไทยและประเทศลาว ทิศตะวันออกติดกับประเทศเวียดนาม ทิศใต้ติดกับประเทศเวียดนาม และอ่าวไทย และทิศตะวันตกติดกับประเทศไทย จากข้อมูลแบบเรียนของกระทรวงอบรมเยาวชน และกีฬาได้นำเสนอภาพกัมพูชาที่บ่งบอกถึงตัวตนของกัมพูชาคือ เป็นดินแดนที่มีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ เช่น มีทะเลสาบน้ำจืดที่ใหญ่ที่สุดในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีปาลาโลมา แม่น้ำโขง และ

สถานที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศอื่น ๆ (Eng et al., 2020a: 78) ไม่เพียงเท่านั้นกัมพูชาขึ้นชื่อว่าเป็นประเทศที่ร่ำรวยด้วยอารยธรรมโบราณ ประสาทหินที่เป็นมรดกของโลก ได้แก่ นครวัด ปราสาทพระวิหาร ปราสาทสมนบุรีไพรุก และปราสาทเกาะแกร์ อีกทั้งยังเป็น 1 ใน 10 ประเทศในอาเซียนที่มีแหล่งโบราณคดี โบราณสถานขนาดใหญ่ เช่น นครวัด นครธม ปราสาทตาพรหม ปราสาทบันทายศรี เป็นต้น (Mung et al., 2020: 9-11) ซึ่งเป็นอาณาจักรโบราณที่มีประวัติศาสตร์เก่าแก่ ยาวนาน และยิ่งใหญ่ทั้งอำนาจการเมืองการปกครอง ศิลปวัฒนธรรม และ อารยธรรมที่ได้เผยแพร่ไปทั่วดินแดนอุษาคเนย์

ในแบบเรียนของกัมพูชาซึ่งยังคงใช้อยู่จนถึงปัจจุบันกล่าวว่า จากหลักฐานทางโบราณคดีของนักวิชาการกัมพูชาได้ยืนยันว่าเขมรหรือกัมพูชาเป็นชนชาติกลุ่มแรก ที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในบริเวณคาบสมุทรอินโดจีน (Jea et al., 1973: 4) และยังเป็นต้นกำเนิดของอาณาจักรเขมรโบราณที่มีความเจริญรุ่งเรือง ร่ำรวยด้วยอารยธรรม ดังที่ปรากฏให้เห็นในปัจจุบัน รัฐบาลกัมพูชาตระหนักถึงความสำคัญของประวัติศาสตร์ และสถาปัตยกรรมอันเป็นภูมิปัญญาที่ทรงคุณค่าของประเทศตนเอง คือ นครวัด นครธม โดยนำเสนอภาพกัมพูชาผ่านแบบเรียนซึ่งนักเรียนจะได้เรียนรู้อาณาจักรเขมรโบราณ ตั้งแต่ต้นกำเนิดของแผ่นดินเขมร อาณาจักรสมัยพระนคร อารยธรรมสมัยนคร ซึ่งล้วนแต่เป็นช่วงเวลาที่กัมพูชามีอำนาจยิ่งใหญ่ และมีความเจริญก้าวหน้าที่สุดในประวัติศาสตร์ของชนชาติเขมร (Mesal & Thon, 2004: 28) ดังตัวอย่างจากหนังสือแบบเรียนสังคมศึกษา ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ของกระทรวงอบรมเยาวชน และกีฬาของกัมพูชาเกี่ยวกับวิชาประวัติศาสตร์เขมร ความว่า

ជនជាតិខ្មែរ ជាជនជាតិដែលមានចិត្តអំណត់ ឧស្សាហ៍ព្យាយាម និងមានបំណងចំណុះគឺការអភិវឌ្ឍន៍ឱ្យរីកចម្រើនគ្រប់វិស័យនិងភាពសម្បូរសប្បាយ សេចក្តីត្រាហាន មោះមុតរបស់ខ្មែរយើងមានតាំងពីសម័យនគរភ្នំ ចេនឡាមកម្លេះ ដូច្នេះហើយធ្វើឱ្យអរិយធម៌ខ្មែរយើងនៅសម័យអង្គរកាន់តែជឿនលឿននិងរីកសាយទូទាំងអាស៊ីអាគ្នេយ៍ ដោយសេដ្ឋកិច្ចមានការលូតលាស់ខ្លាំង កត្តានេះជាលទ្ធភាពធំធេងដែលអាចអោយប្រជាកស្រែចូលរួមយ៉ាងសកម្មក្នុងការកសាងប្រាង្គប្រាសាទ នានាដូចជា នគរវត្ត នគរធំ ដែលជាលទ្ធិទេវរាជយ៉ាងមានប្រសិទ្ធភាព។ នៅគ្រប់សម័យកាលនៃការកសាងប្រទេសជាតិ ប្រជាកស្រែខ្មែរយើងបានបង្កើតនូវវប្បធម៌ដ៏ត្រចះត្រចង់មួយគឺវប្បធម៌ខ្មែរ។ វប្បធម៌ខ្មែរគឺជាប្រភពជំរុញយ៉ាងខ្លាំងក្លាដល់កម្លាំងស្មារតីរបស់ប្រជាជាតិខ្មែរហើយជាមោទនភាពរបស់កូនខ្មែរគ្រប់ជំនាន់។

(Eng et al., 2020b: 151-158)

ชนชาติเขมรเป็นชาติที่มีความมีใจจดทน ขยันขันแข็ง และมีความปรารถนาสูงสุดคือการพัฒนาประเทศชาติให้เจริญรุ่งเรืองในทุก ๆ ด้าน และความอุดมสมบูรณ์ ความองอาจกล้าหาญ มุ่งมั่นเด็ดเดี่ยว ของชาวเขมรของเรามีมาตั้งแต่สมัยอาณาจักรฟูนัน ยุคเจนละ ดังนั้นทำให้อารยธรรมเขมรในยุคพระนครยังมีความเจริญก้าวหน้ามากยิ่งขึ้น และยังได้แพร่หลายไปทั่วเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เนื่องจากอาณาจักรมีเศรษฐกิจที่รุ่งเรืองมาก ปัจจุบันจึงเป็นส่วนสำคัญอย่างมากมายที่ทำให้ประชาชนสามารถร่วมแรงร่วมใจกันอย่างขันแข็งเพื่อก่อสร้างสถาปัตยกรรมและปราสาทต่าง ๆ เช่น นครวัด นครธม อันเป็นศาสนสถานสำคัญของลัทธิเทวราชา ด้วยเหตุนี้จึงกล่าวได้ว่าในทุกยุคสมัยของการสร้างชาติ ชาวเขมรได้สร้างสรรค์วัฒนธรรมอันรุ่งโรจน์ คือ วัฒนธรรมเขมร ซึ่งเป็นบ่อเกิดของแรงบันดาลใจอันแข็งแกร่งของชนชาวเขมร และเป็นความภาคภูมิใจของเยาวชนเขมรรุ่นหลังตลอดมา⁴

จากเนื้อหาในแบบเรียนข้างต้นแสดงให้เห็นความภาคภูมิใจของประชาชนชาวกัมพูชาที่สืบสว้ยย้อนกลับไปถึงยุคอาณาจักรพระนคร ซึ่งแสดงผ่านสถาปัตยกรรมที่หลงเหลือ ได้แก่ นครวัดและนครธม อันเป็นหลักฐานที่แสดงให้เห็นถึงอารยธรรมภูมิปัญญาอันล้ำค่าของบรรพบุรุษชาวกัมพูชา โดยปราสาทนครวัดเป็นปราสาทหินขนาดใหญ่และมีสัดส่วนงดงามที่สุดในศิลปะเขมร จนได้รับการบันทึกให้เป็น 1 ใน 7 สิ่งมหัศจรรย์ของโลก นครวัดสร้างขึ้นเพื่ออุทิศถวายพระวิษณุ ส่วนนครธมสร้างขึ้นเป็นพุทธบูชาเพื่ออุทิศให้แด่มารดาบิดา ปู่ย่าตายาย ครูบาอาจารย์ นักปราชญ์ และวีระบุรุษเขมรที่ได้เสียสละชีวิตรับใช้ชาติ (Ros, 1997: 234-237) สถาปัตยกรรมอันเป็นเทวาลัยปราสาทเหล่านี้ คืออารยธรรมอันรุ่งโรจน์ของกัมพูชาในยุคแห่งพระนคร นอกจากนี้ข้อมูลดังกล่าวยังสอดคล้องกับประวัติศาสตร์กัมพูชาในการศึกษาของเดวิด แชนด์เลอร์ (David Chandler) ผู้เชี่ยวชาญประวัติศาสตร์กัมพูชาที่รู้จักกันทั่วโลก แชนด์เลอร์ได้กล่าวว่ากัมพูชาในสมัยพระนครเป็นอาณาจักรรุ่งเรือง เป็นยุคแห่งสันติสุข มีพระมหากษัตริย์สร้างศาสนสถาน“ร้อยแห่ง” เช่น นครวัด นครธม เกาะแกร์ ฯลฯ จากหลักฐานที่ปรากฏตามจารึกต่าง ๆ ส่วนใหญ่เป็นการประกาศความยิ่งใหญ่ของอาณาจักรนี้ (แชนด์เลอร์, 2546: 60)

⁴ ส่วนวนการแปลและเรียบเรียงโดยผู้วิจัย

จากบาดแผลการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ภายในประเทศ อย่างไรก็ตามรัฐบาลกัมพูชาก็ได้เลือกจดจำการปลดปล่อยประเทศจากเขมรแดงโดยในวันที่ 7 เดือนมกราคมของทุกปีเป็นวันสำคัญของประเทศ อีกทั้งยังบรรจุเนื้อหาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ช่วงเขมรแดงไว้ในแบบเรียนด้วยเช่นกัน แต่เป็นการกล่าวถึงอย่างกระชับเพื่อให้เยาวชนเรียนรู้และไม่กระทำซ้ำบทเรียนอันเจ็บปวดอีก นอกจากนี้เนื้อหาในแบบเรียนแล้วรัฐบาลกัมพูชายังให้ทุนสนับสนุนโครงการศึกษาการเผยแพร่การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์และประวัติศาสตร์เขมรแดง ซึ่งนำเสนอประสบการณ์ของผู้ผ่านเหตุการณ์จริง เพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์และประวัติศาสตร์เขมรแดงตามโรงเรียนต่าง ๆ โดยมีเจ้าหน้าที่พิพัตภัณฑ์ตวลสเลงเป็นวิทยากรบรรยายให้ความรู้ โครงการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมให้เยาวชนสนใจเรียนรู้ประวัติศาสตร์ และจดจำโศกนาฏกรรมที่เกิดขึ้นบนแผ่นดินของตนเอง เพื่อเป็นการป้องกันไม่ให้เกิดซ้ำขึ้นอีก

1.2 กัมพูชาในข้อมูลการท่องเที่ยวที่เป็นทางการของรัฐบาลกัมพูชา

หลังกัมพูชาเปิดประเทศในปี 2535 ผู้คนจากทั่วโลกก็เดินทางไปท่องเที่ยวที่กัมพูชา รัฐบาลกัมพูชาเองก็ส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยเฉพาะเมืองเสียมเรียบ ซึ่งเป็นที่ตั้งของปราสาทนครวัด ในเว็บไซต์ของกระทรวงการท่องเที่ยวของกัมพูชาได้นำเสนอภาพเมืองเสียมเรียบที่ตั้งอยู่ที่ตตะวันตกเฉียงเหนือของกัมพูชาว่าเป็นเมืองอันอุดมไปด้วยโบราณสถานที่มีอายุหลายพันปี ซึ่งเป็นทั้งสิ่งมหัศจรรย์และมรดกโลก จนกล่าวได้ว่าเมืองเสียมเรียบเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญที่สุดของประเทศกัมพูชาและมีบทบาทสำคัญในการช่วยสร้างเศรษฐกิจของประเทศ กล่าวได้ว่ารัฐบาลกัมพูชาคำนึงถึงความสำคัญและศักยภาพด้านศิลปวัฒนธรรมและโบราณสถานของตนเอง โดยเฉพาะนครวัดและ นครธม จึงนำเสนอในฐานะสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญภายใต้คำขวัญ “กัมพูชา : อาณาจักรแห่งความมหัศจรรย์” หรือ “Cambodia : Kingdom of Wonder” และแสดงให้เห็นว่า ดินแดนแห่งนี้เป็นรัฐที่รุ่งเรืองที่สุดในดินแดนเอเชียอาคเนย์ และมีมนต์ขลังให้ผู้คนหลงใหล (Ministry of Tourism, Cambodia, 2023: 1)

ภาพที่ 1 โลโก้กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาและโลโก้คำขวัญ

Cambodia: Kingdom of Wonder

ที่มา : Ministry of Tourism of Kingdom of Cambodia

ด้านบนเป็นภาพตราสัญลักษณ์ของกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (ด้านซ้าย) และตราสัญลักษณ์ส่งเสริมการท่องเที่ยวภายใต้คำขวัญ Cambodia : Kingdom of Wonder จะเห็นว่าตราสัญลักษณ์ทั้งสองแบบล้วนใช้ภาพนครวัดซึ่งแสดงให้เห็นถึงการนำเสนอภาพแทนการท่องเที่ยวของกัมพูชาที่สัมพันธ์กับมรดกทางสถาปัตยกรรมที่สำคัญของประเทศ นอกจากนี้ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวของกัมพูชายังมีการสร้างตราสัญลักษณ์ที่ใช้เป็นครั้งคราวสำหรับบางปลายทางหรือบางพื้นที่การท่องเที่ยว ดังนี้

The flagship identity will be the unique and iconic Angkor Wat.

The others are to be used when promoting the following destinations and activities of interest to tourists:

Angkor
Spectacular and grand, it is the reason most tourists visit Cambodia and is at the heart of national pride. Also to be used when promoting other temple sites throughout the country.

Culture
Represents traditional celebrations, festivals and other cultural activities.

Nature and Ecotourism
Represents nature, strength, heritage and wisdom. To be used when promoting nature-based tourism, ecotourism and northeast Cambodia.

Cuisine
Represents Cambodia's cuisine and vibrant markets.

Community-Based Tourism
Represents rural daily life and traditional ways. To be used when promoting community-based tourism and village homestays.

The Mekong
Unique to Cambodia, the playful Mekong River Dolphin represents fun and the Mekong. To be used when promoting activities along the Mekong River including Kratie and Stung Treng Provinces.

Coastal Destinations
Representing Cambodia's diverse beach destinations and mangrove forests. To be used when promoting Sihanoukville, Kep, Kampot, and Koh Kong.

ภาพที่ 2 โลโก้คำขวัญ Cambodia : Kingdom of Wonder ตามพื้นที่การท่องเที่ยว

ที่มา : Cambodia: Kingdom of Wonder

จากรายการตราสัญลักษณ์เหล่านี้จะเห็นว่าภายใต้ภาพหลักที่นำเสนอความเก่าแก่ของโบราณสถานและสถาปัตยกรรม กัมพูชายังเลือกนำเสนอภาพการท่องเที่ยวที่สัมพันธ์กับวัฒนธรรม วิถีชีวิตท้องถิ่นซึ่งเน้นความเป็นชนบทอันสอดคล้องไปกับแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ อย่างไรก็ตาม คำขวัญ Cambodia : Kingdom of Wonder เริ่มใช้ คำขวัญรณรงค์เพื่อการท่องเที่ยวของกัมพูชาตั้งแต่ปี 2008 และยังคงใช้ต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน การสร้างคำขวัญส่งเสริมการท่องเที่ยวนี้แสดงถึงการปรับตัวและการพยายามสร้างภาพจำเกี่ยวกับประเทศกัมพูชาหลังฟื้นฟูจากความขัดแย้งและความรุนแรงที่เกิดขึ้นภายในประเทศ ซึ่งในด้านหนึ่งเป็นการดึงมิติอื่น ๆ ที่น่าสนใจของประเทศกัมพูชามานำเสนอแทนที่ประวัติศาสตร์บาดแผลการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ที่เคยเป็นที่สนใจของชาวโลกในช่วงเวลาหนึ่ง

จากข้อมูลในเว็บไซต์กระทรวงการท่องเที่ยวของกัมพูชาพบว่า สถานที่ท่องเที่ยวที่สัมพันธ์กับประวัติศาสตร์บาดแผลยุคเขมรแดงอย่างพิพิธภัณฑสถานคุกตวลสเลง และทุ่งสังหารเจืองเอ็กถูกจัดให้เป็น Attractions หรือสถานที่ที่น่าสนใจแห่งหนึ่งของกรุงพนมเปญเท่านั้น ไม่ใช่สถานที่แนะนำที่ปรากฏในหน้าหลัก

ภาพที่ 3 พิพิธภัณฑสถานคุกตวลสเลงที่ปรากฏในเว็บไซต์กระทรวงการท่องเที่ยวกัมพูชา
ที่มา : Welcome to Phnom Penh (Capital City)

GENERAL INFORMATION
ATTRactions
TRAVEL GUIDE
TOURIST INFORMATION CENTER
MAP
VIDEO

← BACK **Choeung Ek Memorial (The Killing Fields)**

Located about 17km south of Phnom Penh, Choeung Ek was once an orchard and a Chinese graveyard. It was used by the Khmer Rouge regime as an execution ground to put down thousands of people between 1975 and 1979. The site is now better known as the Killing Fields. Mass graves containing thousands of bodies were discovered at Choeung Ek after the fall of the Khmer Rouge regime. Many of the dead were former inmates in the Tuol Sleng prison.

Today, Choeung Ek is a memorial, marked by a Buddhist stupa. The stupa has acrylic glass sides and is filled with more than 5,000 human skulls; many of which are either shattered or had evidently been smashed. It is believed that the Khmer Rouge soldiers kill their victims by smashing them on the head, in order to save on bullets.

ภาพที่ 4 อนุสรณ์สถานทุ่งสังหารเจ็อกที่ปรากฏในเว็บไซต์กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา
 ที่มา : Welcome to Phnom Penh (Capital City)

ทั้งตวลสเลงและเจ็อกเอ็กเคยเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่ดึงดูดผู้คนจากทั่วโลกให้เดินทางไปยังกัมพูชาเพื่อเป็นประจักษ์พยานการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ที่ยังหลงเหลือกลิ่นอายหลังกัมพูชาเปิดประเทศในปี 2536 จากคำบรรยายภาษาอังกฤษจะพบคำอธิบายในส่วนของพิพิธภัณฑ์ตวลสเลงว่า “a memorial and a testament to the madness of the Khmer Rouge regime.” ซึ่งเป็นการอธิบายประวัติศาสตร์บาดแผลในยุคเขมรแดงว่า “เป็นความบ้าคลั่งของระบอบเขมรแดง” การนำเสนอภาพบาดแผลของกัมพูชาในฐานะสถานที่ท่องเที่ยวจึงเป็นการยอมรับประวัติศาสตร์อันเจ็บปวดของตนเองและแปรเป็นแรงดึงดูดทางการท่องเที่ยว เพื่อให้ชาวโลกร่วมเป็นประจักษ์พยานความโหดร้ายที่ชาวกัมพูชาถูกระทำ

จากที่กล่าวมาจะเห็นว่า ภาพกัมพูชาที่นำเสนอและสื่อสารโดยสื่อทางการของกัมพูชา ทั้งต่อประชาชนภายในประเทศและต่อชาวต่างประเทศ ล้วนเชื่อมโยงกับรากฐานทางประวัติศาสตร์อันเก่าแก่โดยมีภาพปราสาทนครวัดเป็นสัญลักษณ์สำคัญ นครวัดจึงเป็นทั้งสถานที่และตัวตนที่น่าภาคภูมิใจของชาวกัมพูชา ตรงข้ามกับประวัติศาสตร์และสถานที่แห่งความทรงจำอันเจ็บปวดในยุคเขมรแดง ที่ถูกกล่าวถึงในฐานะ “ความบ้าคลั่ง” และเป็นบทเรียนสำคัญที่ประชาชนชาวกัมพูชาไม่อาจลบเลือน

2. ภาพกัมพูชาในสารคดีท่องเที่ยวของสัจภูมิ ละออ

สัจภูมิ ละออเป็นนักเขียนสารคดีท่องเที่ยวกัมพูชาในยุคแรกหลังกัมพูชาเปิดประเทศได้ไม่นาน การเดินทางท่องเที่ยวของสัจภูมิเป็นรูปแบบท่องเที่ยวด้วยตนเอง ซึ่งการท่องเที่ยวลักษณะนี้ให้อิสระแก่ผู้เดินทาง และเปิดโอกาสให้ได้สัมผัสกับชีวิตของผู้คนในท้องถิ่นได้มากกว่า เนื่องจากไม่ถูกจำกัดด้วยตารางเวลาและรายการท่องเที่ยวที่บริษัทท่องเที่ยวเป็นผู้กำหนด ภาพกัมพูชาที่ปรากฏในสารคดีท่องเที่ยวของสัจภูมิจึงเป็นประสบการณ์ตรงและทัศนะส่วนบุคคลที่เกิดขึ้นระหว่างการสัมผัสกับประเทศกัมพูชา ประกอบด้วย 3 ภาพ ดังนี้

2.1 กัมพูชาในฐานะเมืองแห่งประวัติศาสตร์และอาณาจักรอันรุ่งเรืองยุคโบราณ

สัจภูมิ ละออ นำเสนอภาพกัมพูชาที่เป็นเมืองแห่งอารยธรรมที่มีประวัติความเป็นมายาวนานผ่านปราสาทและจารึกต่าง ๆ ที่อยู่ในประเทศกัมพูชาโดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือ ปราสาทนครวัดซึ่งเป็น 1 ใน 7 สิ่งมหัศจรรย์ของโลกและปราสาทนครมที่ เป็นโบราณสถานอันยิ่งใหญ่แห่งหนึ่งของประเทศกัมพูชา สัจภูมิได้แสดงทัศนะ ยกย่องและชื่นชมความมหัศจรรย์ของนครวัด นครธม ไว่ดังนี้

ฉันยืนอยู่หน้าปราสาทนครวัด 1 ใน 7 สิ่งมหัศจรรย์ของโลก ความยิ่งใหญ่อลังการของนครวัด หากจะใช้ถ้อยคำใด ๆ บรรยายก็คงไม่ฉายภาพจริงให้เห็นได้เท่ากับเห็นด้วยตนเอง ความมหัศจรรย์ของนครวัดมีใช้อยู่ที่รูปทรง ปราสาทอันโอ่อ่าเพียงอย่างเดียว หากอยู่ที่วัดคู่อ่อนสร้างนั้นเป็นหิน หินซึ่งต้องใช้หยาดเหงื่อแรงงานของผู้คน เชื้อเหลือเกินว่าหลายชีวิตต้องพลีให้ไปกับการชักลากหินมาจากภูเขาพนมกุเลน ซึ่งอยู่ห่างจากนครวัดประมาณ 50 กิโลเมตร กว่าที่จะชักลากหินมาแต่ละก้อน กว่าที่จะสกัดหินให้ได้รูปทรงตามต้องการ กว่าที่จะเรียงหินให้เข้ารูปทรง และกว่าจะสลักเสลาหินให้เป็นรูปร่างต่าง ๆ ต้องใช้เวลา ต้องใช้ความพยายาม และความอดทนอย่างยิ่งยวด

(สัจภูมิ ละออ, 2544: 108)

ความชื่นชมปราสาทนครวัดในมุมมองของสังฆมุนีไม่เพียงอยู่ที่ความยิ่งใหญ่อลังการของสถาปัตยกรรม แต่ยังเป็นความน่าตื่นตะลึงที่ในยุคสมัยดังกล่าว ชาวเขมรสามารถสร้างสถาปัตยกรรมอันยิ่งใหญ่จากหินและโดยการใช้แรงงานคนเท่านั้น นครวัดจึงเป็นมรดกทางประวัติศาสตร์ที่แสดงทั้งนวัตกรรมการก่อสร้างและความรุ่งเรืองของอาณาจักรที่สามารถเกณฑ์แรงงานผู้คน ตลอดจนความมานะพยายามของชาวเขมรในอดีต จนก่อเกิดเป็นโบราณสถานอันน่ามหัศจรรย์นี้

เช่นกันกับนครธมซึ่งเป็นโบราณสถานเก่าแก่อีกแห่งหนึ่งของกัมพูชา สร้างขึ้นในสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 สังฆมุนีก็ได้เดินทางไปเที่ยวชม และบรรยายปราสาทนครธมไว้ ดังนี้

ฉันมาถึงแล้ว นครธม นครธมอันรุ่งโรจน์ในอดีต อังคอร์ แปลว่า “เมือง” ธม แปลว่า “ใหญ่” รวมความหมายตามอักษรคือ “เมืองใหญ่” ความกว้างใหญ่ของตัวเมืองใหญ่นานไหนนั้น ในเอกสารบอกว่า มีพื้นที่รูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ความยาวด้านละ 3 กิโลเมตร ล้อมรอบด้วยกำแพง ภายในกำแพงมีโบราณสถานหลายแห่ง หนึ่งในจำนวนโบราณสถานเหล่านั้นคือ บายน องค์ปราสาทยอดแท่งฟ้า แต่ละยอดของปราสาทสลักเสลาพระพักตร์เทพไว้ทั้ง 4 ด้าน ยอดปราสาทจึงเหมือนที่อยู่ของโบหน้ำคน...

(สังฆมุนี ละออบ, 2544: 120-121)

จากข้อความข้างต้นกล่าวถึงนครธมซึ่งมีความยิ่งใหญ่ทั้งในเชิงอาณาบริเวณและสถาปัตยกรรมโดยเฉพาะปราสาทบายนซึ่งเป็นการแกะสลักหินรูปหน้าคนบนยอดปราสาท นอกจากนี้สังฆมุนียังกล่าวถึงอิทธิพลความยิ่งใหญ่ของยุคสมัยของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ที่มีต่อบริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย ซึ่งแสดงให้เห็นผ่านหลักฐานจารึก ต่าง ๆ ดังนี้

หลักฐานชี้ความยิ่งใหญ่ของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 คือ จารึกต่าง ๆ ที่เชื่อกันว่าจารึกในสมัยของพระองค์นั้นคือ จารึกปราสาทตาเมียนโตด จารึกปราสาทพิมาย จารึกด่านปะคำ จารึกทรายฟอง จารึกพิมานอากาศ จารึกปราสาทพระขรรค์ จารึกเมืองมิเชิน นครจำปา และมีจารึกอื่น ๆ อีกมากมายล้วนแล้วแต่กล่าวถึงพระเกียรติของพระองค์พระเจ้าชัยวรมันที่ 7...

(สังฆมุนี ละออบ, 2544: 73)

จารึกในรัชสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ศิลปจารึกเหล่านั้น
กระจัดกระจายอยู่ตามโบราณสถานต่าง ๆ ในกัมพูชาในประเทศไทย
ของเราก็พบไม่น้อย ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนใต้
ทั้งในเขตจังหวัดสุรินทร์ บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ และที่ปราสาทหิน พิมาย
จังหวัดนครราชสีมา ถ้อยคำที่จารึก นอกจากบรรยายความสมบูรณ์พูนสุข
ของอาณาจักรขอมแล้ว ยังอำนวยการอวยชัยให้พระมหากษัตริย์
พระองค์ต่อ ๆ มาได้อยู่เย็นเป็นสุข

(สัจจุมิ ละออบ, 2548: 102)

จากข้อมูลข้างต้น สัจจุมิได้กล่าวไว้ในสารคดีท่องเที่ยวของเขาสองเล่ม
คือ เดียวเขมร (2544) และ ผ่านเขมรเห็นไชน่ฮอน (2548) ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความยิ่งใหญ่
ของอาณาจักรขอมโบราณที่แผ่อิทธิพลมาสู่บริเวณโดยรอบโดยเฉพาะประเทศไทย
ในด้านนี้จึงแสดงถึงการยอมรับความรุ่งเรืองและอารยธรรมของเขมรซึ่งปรากฏรวม
อยู่ในประวัติศาสตร์พื้นที่ของไทย

อย่างไรก็ตาม ในความชื่นชมและความยกย่องความมหัศจรรย์ของ
สถาปัตยกรรมเขมรโบราณที่ปรากฏอย่างชัดเจนนี้ สัจจุมิยังได้สอดแทรก
ความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์ที่มีมายาวนานระหว่างไทยกับกัมพูชาผ่านภาพสลัก
“เสียมกุก” ที่ปรากฏอยู่บริเวณระเบียงด้านขวาของปราสาทนครวัด โดยอ้างอิง
ความเห็นของจิตร ภูมิศักดิ์ ไว้ว่า “ภาพชาวสยามกุกที่เข้าขบวนทัพหน้ากองทัพลวง
ของศรีสุริยวรมันที่ 2 ข้าพเจ้าเชื่อว่าเป็นกองทัพลีเยมแห่งลุ่มน้ำกก เพื่อไปช่วย
พระเจ้าสุริยวรมันที่ 2 ทำสงครามกรุงศรีวิชัยของจามปา คือ พวกขอมรบกับพวกจาม
ในการทำสงครามครั้งนี้พระเจ้าสุริยวรมันที่ 2 ได้รับชัยชนะ จึงได้จำหลักภาพการ
กระทำพิริยัตราทัพของตนไว้บนระเบียงเทวสถาน นครวัดนี้” (สัจจุมิ ละออบ, 2546:
150) จากข้อมูลของจิตร ภูมิศักดิ์ ที่สัจจุมิยกมานี้แสดงให้เห็นความพยายามที่จะ
เก็บร่องรอยความสัมพันธ์ที่มีระหว่างสองดินแดน กล่าวคือ ชาวเสียมในขณะนั้น
สามารถอ้างอิงหรือเชื่อมโยงเข้ากับชาวเสียมหรือสยามในชั้นหลังได้ การกล่าวอ้างนี้
มีผลโดยตรงต่อการสร้างการรับรู้ให้แก่ผู้อ่านเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับ
กัมพูชา

จากที่กล่าวมาจะเห็นว่า ในฐานะนักเดินทางที่ท่องเที่ยวไปในประเทศกัมพูชา สัจภูมิดีเยี่ยมชมสถานที่ท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีที่สำคัญคือ ปราสาทนครวัดและนครธม การนำเสนอภาพสถานที่ท่องเที่ยวทั้งสองแห่งนี้ผู้อ่านให้สัมผัสความยิ่งใหญ่และมหัศจรรย์ของประเทศกัมพูชาเช่นเดียวกับที่ชาวกัมพูชาภาคภูมิใจ แต่ในขณะเดียวกันสัจภูมิดีก็ได้แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างสองดินแดนที่สืบสาวไปได้ยาวนานเทียบเท่ากับความเก่าแก่ด้านสถาปัตยกรรม ภาพเหล่านี้ทำให้ผู้อ่านชาวไทยที่รับรู้ภาพกัมพูชาในมุมมองเชิงบวก และแม้บางดินแดนของประเทศไทยจะได้รับอิทธิพลทางสถาปัตยกรรมจากอาณาจักรขอม แต่ก็ในช่วงเวลา ก่อนที่ประเทศไทยจะก่อร่างสร้างอาณาจักร อีกทั้งบรรพบุรุษชาวสยามหรือชาวสยามยังได้ร่วมรบและหลงเหลือหลักฐานให้ประจักษ์ชัด ซึ่งสร้างความรู้สึกมีได้ด้อยกว่า อย่างสิ้นเชิงให้แก่ผู้อ่านชาวไทย

2.3 กัมพูชาในฐานะผู้บอบช้ำจากสงครามกลางเมืองและผู้ให้บทเรียน แก่ชาวโลก

วันที่ 17 เมษายน 2518 เป็นวันที่กองกำลังเขมรแดงบุกยึดกรุงพนมเปญ และเป็นจุดเริ่มต้นของการปกครองด้วยระบอบคอมมิวนิสต์ของประเทศกัมพูชา ซึ่งกินระยะเวลารวม 4 ปี ภายใต้การปกครองของกลุ่มเขมรแดง ประชาชนชาวกัมพูชา ต้องเผชิญกับความรุนแรงและการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ซึ่งเป็นประวัติศาสตร์ความรุนแรง ที่สั่นสะเทือนคนทั้งโลก ในฐานะนักเขียนสารคดี สัจภูมิดีได้นำเสนอภาพประวัติศาสตร์ ความรุนแรงของกัมพูชาผ่านสถานที่สำคัญสองแห่ง คือ พิพิธภัณฑ์คุกตวลเสลง และ อนุสรณ์สถานเจืองเอ็ก ซึ่งปัจจุบันยังคงเป็นแหล่งท่องเที่ยวแนะนำ (Attractions) ของกรุงพนมเปญดังกล่าวมาแล้ว

สัจภูมิดีได้เล่าถึงประวัติศาสตร์แห่งการช่วงชิงอำนาจของผู้นำกัมพูชาที่ผลักดันให้ ประชาชนต้องตกอยู่ในความทุกข์ทรมาน ซึ่งช่วยให้ผู้อ่านมีภูมิหลังและเข้าใจ การเมืองกัมพูชาในช่วงเวลานั้น อีกทั้งในการนำเสนอภาพต่าง ๆ แม้จะเป็นภาพ ความรุนแรงที่หลงเหลืออยู่ภายในสถานที่ที่เดินทางไป แต่ก็แฝงความเห็นอกเห็นใจ ประชาชนที่เป็นผู้ถูกกระทำทางการเมืองอย่างชัดเจน ตัวอย่างเช่น

...ฉันกวาดสายตาไล่จากชั้นล่างสุดขึ้นบน แล้วจากด้านบน
ลงล่างอย่างช้า ๆ ทะโลกแต่ละอัน หมายถึงหัวคนหนึ่งหัว ทั้งหมดที่
แออัดกันอยู่นั้น ถ้าหัวกะโหลกบ่นออกมาได้ พวกเขาคงบ่นออกมาว่า
อึดอัดเหลือเกิน ขยับขยายให้ช้าหน่อยได้ไหม แต่เหนือค้ำบ่นเหล่านั้น
เขาคงร้องต่อชาวโลกว่า เขาผิดอะไรที่ฆ่าเขาเหมือนผักเหมือนปลา
ใครจะเสวยอำนาจ ใครจะเสียอำนาจเขาต้องเป็นผู้รับผิดชอบด้วย
กระนั้นหรือ

(สัจภูมิ ละออ, 2544: 40)

จากตัวอย่างสัจภูมิบรรยายภาพภายในของเงื้อมเง็กที่บรรจุกะโหลกของ
ผู้เสียชีวิตจำนวนมากในช่วงเขมรแดง ซึ่งแสดงให้เห็นความรุนแรงที่ประชาชนชาว
กัมพูชาถูกระงำ คำถามเชิงวาทศิลป์ในตอนท้ายย่อหน้าเป็นทั้งการกระตุ้นเตือน
ให้ผู้อ่านได้คิดและตั้งคำถามถึงความเป็นธรรมที่ผู้ปกครองกระทำต่อประชาชน เช่น
กันกับคำบรรยายคุณตวลสเลงตอนหนึ่ง ความว่า

อาคารต่อมามีรูปคนที่เสียชีวิต เป็นภาพขาวดำ มีทั้งชาวเขมร
และชาวต่างชาติ ดวงตาที่จ้องมาแต่ละดวงนั้น บางดวงตาล้าย
วิงวอน บางดวงตาล้ายตื่นตระหนกด้วยความหวาดกลัว แม้เหตุการณ์
นั้นจะผ่านมามาตั้งแต่ปี 2518 แต่ภาพขาว-ดำ รูปของพวกเขายังแจ่มชัด
เหมือนจะคงความแจ่มไว้เพื่อประจานคนที่ทำร้าย ฟ้องต่อชาวโลก
ทุกคนที่ผ่านเข้ามาเยี่ยมชมนั่นเอง

(สัจภูมิ ละออ, 2544: 57)

กล่าวได้ว่า การนำเสนอภาพสถานที่ท่องเที่ยวที่สัมพันธ์กับประวัติศาสตร์
บาดแผลของชาวกัมพูชา สัจภูมินำเสนออย่างระมัดระวังและมีจุดยืนอยู่เคียงข้าง
ชาวกัมพูชาที่เป็นผู้สูญเสีย ยิ่งไปกว่าสัจภูมียังมองเรื่องราวเหล่านี้ด้วยทัศนะเดียวกับ
ที่ชาวกัมพูชา mong ย้อนกลับไปหาประวัติศาสตร์ของตนเอง นั่นคือ ให้คุณค่า
สงครามกลางเมืองและการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ภายในประเทศว่าเป็นบทเรียนที่ชนรุ่นหลัง
พึงตระหนักและไม่กระทำซ้ำอีก ดังข้อความท้ายบท พนมเปญ ‘ออกุนเจริญ’ สำหรับบทเรียน
แห่งสงคราม ว่า” อย่างไรก็ตามก็ต้อง “ออกุนเจริญพนมเปญ” (ขอขอบคุณพนมเปญ) ที่ให้
บทเรียนต่อชาวโลก ในเรื่องสงครามและการทำลายล้าง (สัจภูมิ ละออ, 2546: 59)

การนำเสนอภาพกัมพูชาในแง่มุมนี้ในด้านหนึ่งจึงเป็นการให้เกิดประวัติศาสตรื
 บาดแผลและประชาชนชาวกัมพูชาทุกคนที่ผ่านความเจ็บปวดในยุคเขมรแดง

2.3 กัมพูชาในฐานะเพื่อนบ้านที่มีวิถีชีวิตและวัฒนธรรมร่วมกัน

กัมพูชากับไทยมีพื้นที่ทางภูมิศาสตร์เชื่อมต่อกัน ในแง่การเดินทาง
 จึงสามารถเดินทางโดยรถยนต์และเข้าถึงดินแดนกัมพูชาได้โดยง่าย และด้วยการ
 เชื่อมต่อกันด้านพรมแดนนี้เองจึงทำให้สภาพภูมิประเทศ บ้านเรือน และวิถีชีวิตของ
 คนกัมพูชาใกล้เคียงกับคนไทยโดยเฉพาะในพื้นที่ชนบทที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม
 เป็นหลัก

ตัวเมืองมีแม่น้ำสองแควไหลผ่านรอบ ๆ เมืองเต็มไปด้วยพืช
 สวน ไร่ นา อาชีพของชาวพระตะบอง นอกจากทำนาข้าวเป็นหลัก
 แล้ว ยังทำการประมงในแม่น้ำสองแคว และอาศัยแม่น้ำสองแควแล่น
 เรือเข้าไปจับปลาในทะเลสาบเขมรได้อีกด้วย

(สัจจุมิ ละออ, 2548: 48)

จากข้อความข้างต้น สัจจุมิได้ให้ภาพระหว่างการเดินทางจากศรีโสภณไป
 พระตะบอง ว่าได้พบเห็นพื้นที่เกษตรกรรม เรือกสวน ไร่ นา โดยเฉพาะอาชีพของชาว
 พระตะบองที่ทำนาเป็นหลัก ซึ่งสามารถเชื่อมโยงเข้ากับพื้นที่เกษตรกรรมของไทย
 ที่ปลูกข้าวเช่นกัน นอกจากนี้ชาวกัมพูชายังผูกพันกับวิถีชีวิตริมน้ำ เช่น การทำประมง
 เนื่องจากประเทศกัมพูชามีทะเลสาบน้ำจืดขนาดใหญ่ซึ่งเป็นแหล่งประมงสำคัญของ
 ประเทศที่ชาวกัมพูชาสามารถประกอบเป็นอาชีพได้เช่นกัน ในด้านชีวิตที่ผูกพันกับ
 สายน้ำนี้ก็ชวนให้ผู้อ่านนึกถึงชีวิตชาวชนบทของไทยโดยเฉพาะพื้นที่ภาคกลางที่
 ใกล้กับแหล่งน้ำ

สัจจุมิเปรียบเทียบและเชื่อมโยงความเหมือนคล้ายกันของวิถีชีวิตชนบทไทย
 กับกัมพูชาไว้อย่างชัดเจน โดยกล่าวว่า “สองข้างทางมีหมู่บ้านเป็นหย่อม ๆ ส่วนใหญ่
 เป็นท้องนากว้างใหญ่ไพศาล มองข้างทางบางช่วงตอนเป็นทุ่งนาที่เต็มไปด้วยต้นตาล
 หากมองมาในบ้านเราเมืองเราก็อาจจะคล้ายเพชรบุรี” (สัจจุมิ ละออ, 2546: 17)
 แม้แต่รูปร่างหน้าตาของผู้คนสัจจุมิก็ไม่ได้รู้สึกถึงความแตกต่างดังว่า “เขมรกับไทย
 สภาพภูมิประเทศไม่ได้แตกต่างกันนัก ยิ่งมองรูปร่างหน้าตาผู้คนก็ยิ่งควายข้างทาง

ยังไม่รู้สึกว่าจะแปลกแตกต่าง อาจจะไม่รู้สึกบ้างก็ตรงผิวสีที่ออกจะคล้ำ ๆ แต่เมื่อคิดถึงคนชนบทของไทยก็ไม่มีอะไรต่างกัน” (สัจภูมิ ละออ, 2548: 78)

จากที่กล่าวมาจะเห็นว่าสารคดีท่องเที่ยวกับกัมพูชาของสัจภูมิได้เชื่อมโยงความเป็นกัมพูชาเข้ากับความเป็นไทยโดยเฉพาะในด้านพื้นที่และผู้คน ซึ่งช่วยสร้างความรู้สึกคุ้นเคยให้แก่ผู้อ่านชาวไทย รวมถึงการสร้างจินตนาการถึงพื้นที่ที่ผู้อ่านไม่อาจเดินทางไปด้วยตนเอง ความเชื่อมโยงนี้นำไปสู่การสร้างการรับรู้เกี่ยวกับประเทศกัมพูชาในฐานะ “พวกเรา” มากกว่าจะสร้าง “ความเป็นอื่น” ซึ่งในแง่ที่สำคัญมากในช่วงเวลาที่ไทยมีปัญหาทางการเมืองกับกัมพูชาดังกล่าวมาแล้ว

นอกจากความรู้สึกคุ้นเคยในทางภูมิศาสตร์และการประกอบอาชีพแล้ว ในด้านศิลปะและสถาปัตยกรรมก็เป็นอีกแง่มุมหนึ่งที่สัจภูมิได้นำเสนอถึงความเชื่อมโยงกันระหว่างไทยและกัมพูชา ดังการบรรยายถึงวังเขมรินทร์ว่า

“เจ้าโนดม” เลือกรสร้างวังเขมรินทร์อันเป็นพระราชวังทั้งงดงาม
ผังการก่อสร้างกล่าวกันว่าได้อิทธิพลไปจากวัดพระแก้วของไทย แต่มี
นักวิชาการบางสำนักบอกว่าไทยเราจำลองแบบมาจากกรุงศรีอยุธยา
และอยุธยาจำลองแบบมาจากเมืองพระนครของขอม รากเหง้าเรา
มาไกลจริง ๆ

(สัจภูมิ ละออ, 2546: 55)

จากข้อความจะเห็นความสัมพันธ์อันซับซ้อนระหว่างไทยกับเขมรินทร์ในแง่ของแบบแผนการสร้างสถาปัตยกรรม ที่เกินกว่าจะบอกได้อย่างแน่ชัดว่าใครได้รับอิทธิพลจากใคร ข้อความนี้ของสัจภูมิช่วยปูพื้นให้แก่ผู้อ่านซึ่งอาจจะตั้งคำถามหรือมีทัศนคติว่าประเทศไทยมีอิทธิพลด้านสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมเหนือกัมพูชา การอ้างถึงหลักฐานความคิดเห็นของนักวิชาการที่ยังเป็นที่ถกเถียงกันอยู่นั้นก็เพื่อให้ผู้อ่านตระหนักถึงความเป็นไปได้ที่อาจไม่เคยนึกถึง

นอกจากแผนผังของสถาปัตยกรรมแล้ว การตกแต่งหรือศิลปกรรมภายใน “วัดพระแก้วมรกต” ของกัมพูชา ซึ่งอยู่ในบริเวณวังเขมรินทร์ ยังมีส่วนละม้ายใกล้เคียงกับระเบียงพระอุโบสถวัดพระแก้วของไทย ดังคำบรรยายว่า “รอบระเบียงมีภาพจิตรกรรมเรื่องรามเกียรติ์ เช่นเดียวกับวัดพระแก้วของไทย” (สัจภูมิ ละออ, 2546: 73)

แต่แตกต่างกันที่ลวดลายที่ศิลปินสร้าง ซึ่งสัจภูมิก็ได้กล่าวถึงภาพจิตรกรรมของเขมรว่า “งามอย่างเขมร” (สัจภูมิ ละออ, 2546: 74) ข้อความนี้ช่วยชี้แนะผู้อ่านว่ามีให้ตัดสินความงามจากมาตรฐานหรือมุมมองของเราเองเพียงฝ่ายเดียว และยังแสดงถึงการยอมรับความงามของศิลปะเขมรด้วยเช่นกัน

กล่าวได้ว่าการนำเสนอภาพวิถีชีวิตและศิลปวัฒนธรรมของชาวกำพูชาในสารคดีท่องเที่ยวกำพูชาของสัจภูมิ ละออ ได้สร้างภาพชาชนบทกำพูชาที่ใกล้เคียงกับชนบทไทย ซึ่งเป็นผลมาจากพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ที่มีผืนแผ่นดินเชื่อมต่อการใช้ชีวิตตลอดจนการประกอบอาชีพของผู้คนที่อาศัยพื้นที่ทำกินจึงไม่ได้แตกต่างกัน ในฐานะการสร้างประสบการณ์รองของสารคดีท่องเที่ยว งานของสัจภูมิช่วยให้ผู้อ่านได้พบกับความคุ้นเคยและก่อให้เกิดเป็นความรู้สึกเชื่อมโยงถึงกัน ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการรู้จักหรือสัมผัสชาวกำพูชาผ่านสารคดีท่องเที่ยว

สรุปและอภิปรายผลการศึกษา

สารคดีท่องเที่ยวกำพูชาของสัจภูมิ ละออ นำเสนอภาพกำพูชาที่สำคัญ 3 ภาพ ได้แก่ 1) กำพูชาในฐานะเมืองแห่งประวัติศาสตร์และอาณาจักรอันรุ่งเรืองยุคโบราณ 2) กำพูชาในฐานะผู้บอบช้ำจากสงครามกลางเมืองและผู้ให้บทเรียนแก่ชาวโลก และ 3) กำพูชาในฐานะเพื่อนบ้านที่มีวิถีชีวิตและศิลปวัฒนธรรมร่วมกัน หากมองอย่างผิวเผิน ภาพกำพูชาทั้งสามภาพที่ปรากฏอาจใกล้เคียงกับภาพกำพูชาที่ปรากฏในงานเอกสารแนะนำการท่องเที่ยวกำพูชาอื่น ๆ เนื่องจากกล่าวถึงสถานที่สำคัญโดยเฉพาะพื้นที่ทางประวัติศาสตร์อย่างนครวัด นครธม คุปตวลสเลง และทุ่งสังหารเจียงเอ็ก แต่สิ่งที่ทำให้งานของสัจภูมิโดดเด่นขึ้นมาก็คือ สายตาที่สัจภูมิมองกำพูชาและนำเสนอแก่ผู้อ่านล้วนเป็นทัศนคติเชิงบวก โดยเฉพาะในแง่ความสัมพันธ์ที่มีมายาวนานระหว่างสองประเทศและความเชื่อมโยงกันของวิถีชีวิตและวัฒนธรรม แม้ข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์จะแสดงให้เห็นถึงการทำศึกสงครามหรือการชิงดินแดนกันระหว่างไทยกับเขมร แต่ที่น่าสังเกตก็คือ สัจภูมิกล่าวถึงประวัติศาสตร์ในส่วนที่เป็นความขัดแย้งน้อยมาก และหากมีกล่าวถึงก็จะเป็นไปในลักษณะของการเล่าประวัติความเป็นมาของสถานที่มากกว่า ดังที่ปรากฏในการ

เล่าถึงศาลาเขตพระตะบองและเจ้าพระยาอภัยภูเบศร ผู้ซึ่งเคยปกครองดินแดนพระตะบอง ใน จมูเรียบัวร์ บัตตัมบ็อง (สวัสดิ์พระตะบอง) หรือการกล่าวถึงการศึกที่ชาวเสียมหรือสยามได้ส่งไพร่พลไปร่วมรบจนเป็นที่มาของภาพสลักเสียมกุกที่ปราสาทนครวัด การเล่าเรื่องราวเหล่านี้ของสัจภูมิ แสดงถึงการเลือกนำเสนอภาพที่ไม่ส่งเสริมความแตกแยก เกลียดชังให้เกิดขึ้นระหว่างสองดินแดน จึงกล่าวได้ว่าภาพกัมพูชาที่ประกอบสร้างผ่านสารคดีท่องเที่ยวของสัจภูมิ เป็นภาพที่จะก่อให้เกิดความรู้สึกเชิงบวกในสายตาของนักอ่านชาวไทย

สัจภูมิ ละออเป็นทั้งนักเขียนและนักวิชาการด้านเขมรศึกษา เรื่องราว ตลอดจนข้อมูลเกี่ยวกับประเทศกัมพูชาที่ผ่านงานเขียนของสัจภูมิล้วนมาจากทัศนคติ ตลอดจนความสนใจส่วนตัวของสัจภูมิที่มีต่อประเทศกัมพูชาและศิลปวัฒนธรรมเขมร เหล่านี้เป็นส่วนสำคัญในการประกอบสร้างภาพด้านบวกให้แก่กัมพูชา เนื่องจากในด้านความรู้ สัจภูมิสามารถให้ข้อมูลที่ถูกต้องและอ้างอิงผลงานวิชาการที่ได้รับการยอมรับในด้านความคิดเห็น เนื่องจากสัจภูมิมีความสนใจและมีความเชี่ยวชาญด้านเขมรศึกษาโดยในระหว่างที่เขียนสารคดีกลุ่มนี้ เขากำลังศึกษาต่อในระดับปริญญาโท ดังนั้นทัศนะต่าง ๆ ที่สอดแทรกและผู้อ่านได้ซึมซับผ่านงานของเขาจึงมีทั้งความน่าเชื่อถือและเป็นมิตรต่อประเทศกัมพูชา นอกจากนี้สารคดีท่องเที่ยวกัมพูชาทุกเล่มของสัจภูมิยังเป็นการเดินทางท่องเที่ยวด้วยตนเอง ซึ่งเป็นลักษณะสำคัญที่ทำให้ได้พบปะและสัมผัสกับผู้คนและวิถีชีวิตของชาวกัมพูชา เนื้อหาในส่วนนี้จึงช่วยสร้างความรู้สึกลใกล้ชิดกับผู้คนในท้องถิ่นให้แก่ผู้อ่านอย่างมาก

อย่างไรก็ตามการท่องเที่ยวโดยลำพังด้วยตนเองของสัจภูมิเช่นนี้ใกล้เคียงกับสารคดีท่องเที่ยวที่โด่งดังอย่าง Lonely Planet ซึ่งเป็นเรื่องเล่าของนักท่องเที่ยวที่เดินทางท่องเที่ยวด้วยตนเองในพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วโลก Tegelberg (2010: 498) ได้ศึกษา Lonely Planet Cambodia และได้ตั้งข้อสังเกตว่า เรื่องเล่าการท่องเที่ยวที่อยู่ใน Lonely Planet Cambodia ไม่ค่อยพบข้อมูลเกี่ยวกับวิถีปฏิบัติทางสังคมและวัฒนธรรม ทว่ากลืนอายุของนครวัดและโคกนาฏกรรมอันน่าสลดใจในยุคเขมรแดงกลับถูกนำเสนอเน้นย้ำซ้ำแล้วซ้ำเล่า เพื่อตอบสนองความสนใจของนักท่องเที่ยวเท่านั้น

ประเด็นการประกอบสร้างภาพกัมพูชาในสายตาของนักเดินทางชาวตะวันตกนั้น ในด้านหนึ่งเป็นผลผลิตจากยุคอาณานิคมที่ชาติตะวันตกจะมองตนเองในฐานะผู้เจริญกว่าและมองประเทศใต้อาณานิคมว่าด้อยกว่า กัมพูชาเป็นหนึ่งในประเทศใต้อาณานิคมของฝรั่งเศส การผลิตซ้ำภาพกัมพูชาในฐานะดินแดนที่มีสิ่งมหัศจรรย์ และการที่นครวัดได้รับการยกย่องจากยูเนสโก(UNESCO) ให้เป็นสิ่งมหัศจรรย์ของโลกนั้นเป็นการมองตะวันออกด้วยสำเนียงเอ็กโซติก เช่นเดียวกับผลการศึกษาของนัทรณย์ ประสาน ใน ความเป็นไทยในสำเนียงเอ็กโซติก : การศึกษาภาพแทนประเทศไทยในหนังสือ Lonely Planet เชิงวาทกรรม งานของสังภูมิจึงให้ภาพที่แตกต่างออกไปเพราะเป็นการมองด้วยสายตาของตะวันออกที่มีมองตะวันออกด้วยกัน

การดำรงอยู่ของภาพความรุ่งเรืองของอาณาจักรเขมรโบราณและความล่มสลายของรัฐในยุคเขมรแดงล้วนเป็นภาพแทนที่ย้อนแย้งกันของกัมพูชาที่ไม่อาจปฏิเสธได้ ซึ่งปรากฏทั้งในคู่มือท่องเที่ยว Lonely Planet Cambodia และในเว็บไซต์การท่องเที่ยวของกัมพูชาเอง การที่สารคดีท่องเที่ยวของสังภูมิ ละออง ให้ความสำคัญกับภาพวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของชาวกัมพูชามากขึ้น โดยมีรายละเอียดที่ติดเทียมกับภาพความรุ่งเรืองในประวัติศาสตร์และภาพความล้มเหลวของรัฐเขมรแดง เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้งานของสังภูมิมีบทบาทในการประสานความแตกต่าง และสร้างมิติที่มีชีวิตและเป็นปัจจุบันให้แก่ภาพกัมพูชา

กล่าวได้ว่า สารคดีท่องเที่ยวกัมพูชาของสังภูมิ ละออง มีบทบาทสำคัญในการประกอบสร้างภาพกัมพูชาให้แก่ผู้อ่านชาวไทย โดยเฉพาะบทบาทในการเชื่อมความสัมพันธ์ที่สั่นคลอนซึ่งเกิดขึ้นกับไทยและกัมพูชาในช่วงปี 2546 การนำเสนอภาพกัมพูชาจากสายตาของนักเดินทางชาวตะวันออกของสังภูมิส่งเสริมการมีรากทางวัฒนธรรมและดินแดนร่วมกันระหว่างไทยกับกัมพูชา ผู้อ่านที่ได้อ่านงานของสังภูมิจึงได้รับการประกอบสร้างภาพตลอดจนทัศนคติเชิงบวกที่มาพร้อมภาพเหล่านั้น หากมองในเชิงมิติเวลา การเกิดขึ้นของสารคดีท่องเที่ยวกัมพูชาของสังภูมิ ละออง ทั้งสี่เล่ม ล้วนสวนกระแสกับข่าวสารและความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างสองรัฐที่กำลังประสบปัญหา สารคดีท่องเที่ยวของสังภูมิ ละอองจึงเป็นแหล่งข้อมูลสำคัญที่จะช่วยสร้างและส่งเสริมทัศนคติที่ดีต่อประเทศและประชาชนชาวกัมพูชาให้แก่ผู้อ่านชาวไทย

บรรณานุกรม

- กันญารัตน์ ฝ่องสุข. (2553). **เนื้อหาและกลวิธีทางภาษาในงานเขียนสารคดีท่องเที่ยวของ “นิวกลม”**. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ:จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เกศราพร มากจันทร์. (2548). **การวิเคราะห์สารคดีท่องเที่ยวสาธารณรัฐประชาชนจีน พระราชนิพนธ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี**. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). นครปฐม : มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- กฤตภาค ศักดิฐานนท์. (2566). **20 ปี ปฏิบัติการไปชนตงบทพิสูจน์ภาวะผู้นำในสถานการณ์วิกฤต**. สืบค้นเมื่อ 28 มกราคม 2567, จาก https://www.matchonweekly.com/column/article_644332.
- ชนิกานต์ กุ้เกียรติ. (2567). **กลวิธีการสร้างอารมณ์ขันในสารคดีท่องเที่ยวของวิชัย มาตกุล, วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม**. 8(7), 162-163.
- แซนด์เลอร์, เดวิด. (2546). **ประวัติศาสตร์กัมพูชา** (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ดวงเนตร์ มีแย้ม. (2544). **การศึกษาพัฒนาการของการเขียนสารคดีท่องเที่ยวต่างประเทศ ตั้งแต่พุทธศักราช 2475 ถึงพุทธศักราช 2540**. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต).นครปฐม : มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. (2536). **เขมรสามยุค**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- นัทธนัย ประสานนาม. (2554). **ความเป็นไทยในสำเนียงเอ็กโซติก : การศึกษาภาพแทนประเทศไทยในหนังสือ Lonely Planet เิงვაทกรรม**. **วารสารอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร**.33(2), 131-132.
- ปราโมทย์ ทศนาสุวรรณ. (2538). **ลุยเขมร**. กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า.

วรรณศิริ ตั้งวงศ์ธิตติ. (2544). **พระนิพนธ์ประเภทสารคดีท่องเที่ยวของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ.**

(วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). กรุงเทพฯ:จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สัจภูมิ ละออ. (2544). **เดี่ยวเขมร.** กรุงเทพฯ: ภัทรธรศ.

สัจภูมิ ละออ. (2546). **ส่องเขมรตระเวนกัมพูเจีย.** กรุงเทพฯ: เนชั่นบุ๊คส์.

สัจภูมิ ละออ. (2546). **ผ่าเขมร เห็นไข่ง่อน.** กรุงเทพฯ: ประพันธ์สาส์น.

สัจภูมิ ละออ. (2553). **จุมเรียบข้าว บัดดีอมบอง** (สวัสดีพระตะบอง). นนทบุรี: รัก 99 พรินท์ติ้ง.

Apsara National Authority. (2023). **Educational project for children for field trips and visits to Angkor Thom.** Retrieved February 2, 2024, from <https://apsaraauthority.gov.kh/>.

Dy, K. (2007). **History of Democratic Kampuchea (1975-18978).** Phnom Penh: Documentation Center of Cambodia.

Eng, W., et al. (2020a). **Geography Grade12** (11th ed.). Ministry of Education, Phnom Penh: Youth and Sport.

Eng, W., et al. (2020b). **Social Studies Grade 10** (11th ed.).Ministry of Education, Phnom Penh: Youth and Sport.

Jea, O.,Pheng, P., & Sum, A. (1973). **History of Cambodia Grade 9,8,7,** (2nd ed). Phnom Penh: University of Cambodia.

Mesal,T,. & Thon, H,. (2004). **Mahanakor State Administration (1st to 13th century AD).** Phnom Penh: University of Cambodia.

Ministry of Tourism, Cambodia. (2023). **The Ministry of Tourism announces the implementation of the “ Visit Cambodia Years 2023 campaign under the slogan everyday is wonder”.** Retrieved December 27, 2024,from <https://fre shnewsasia.com/index.php/en/localnews/284557-2023-03-30-11-07-41.html>.

- Mung, S., et al. (2020). **Social Studies Grade 9** (11th ed.). Ministry of Education, Phnom Penh: Youth and SportPhnom.
- Ros, C. (1997). **Khmer History Part 1 (Legend and Inscription)**. Paris: Lharmattan France.
- Tegelberg, M. (2010). **Hidden sights Tourism, representation and lonely Planet Cambodia**. Retrieved February 28, 2024, from https://www.researchgate.net/publication/254097967_Hidden_Sights_Tourism_Representation_and_Lonely_Planet_Cambodia.